

DOI 10.31718/2077-1096.19.4.114

УДК 614.253+614.212

Данилюк О.І.

ВПЛИВ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ "ОСНОВИ БІОЕТИКИ І БІОБЕЗПЕКИ" НА МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет»

В статті подано проблему етики і моралі в медицині. Наведено визначення, історію становлення та принципи біоетики загалом. Продемонстровано вплив вивчення дисципліни «Основи біоетики і біобезпеки» на формування морально-етичних норм поведінки майбутнього лікаря. Описано особливості викладання дисципліни «Основи біоетики і біобезпеки» на кафедрі клінічної фармакології і фармакотерапії Івано-Франківського національного медичного університету. Представлено засоби проведення, форми і методи оцінювання студентів з предмету «Основи біоетики і біобезпеки». Метою вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності. Основи охорони праці. Основи біоетики та біобезпеки» і її завдання є кінцевими цілями, які встановлені на основі принципів освітньо-кваліфікаційної підготовки лікарів за певним фахом, відповідно до її розділів і є основою для побудови змісту навчальної дисципліни. Навчання здійснюється згідно робочої програми з дисципліни «Безпека життєдіяльності. Основи охорони праці. Основи біоетики та біобезпеки» для спеціальності 222 Медицина, у відповідності до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу ECTS, заснованої на поєднанні модульних технологій навчання та залікових кредитів оцінки. Програма з дисципліни структурована і представлена одним модулем, який містить два змістових модулі відповідно до вимог розробки навчальних програм навчальних дисциплін. Видами навчальної діяльності студентів, згідно з навчальним планом є лекції; семінарські заняття; самостійна робота студентів. Тематичні плани лекцій, семінарських занять та самостійної роботи забезпечують вивчення усіх тем, що входять до складу змістового модулю. Доведено, що знання з медичного права та основ біоетики і біобезпеки, формують у майбутніх лікарів засади моральності та етичної поведінки в клінічних дослідженнях, щодо пацієнта як особистості, та впливають на формування висококваліфікованого, гуманного спеціаліста.

Ключові слова: біоетика, безпека життєдіяльності, мораль, студенти, викладання.

Стратегічним завданням вищої освіти на сучасному етапі є забезпечення якості підготовки фахівців відповідно до міжнародних вимог. В основі реформування медичної освіти лежить адаптація її до європейських стандартів. Україна з 2005 року стала повноцінним партнером Болонської системи освіти. Використання в навчальному процесі кредитно-модульної технології навчання підвищує пізнавальну активність і самостійність студентів при вирішенні навчальних завдань, забезпечує індивідуальний підхід у навчанні, розвиток професійного інтересу і мотивації, сприяє ефективному формуванню практичних вмінь і навичок та моральних і етичних норм поведінки майбутнього фахівця. Основним критерієм ефективності навчального процесу є засвоєння студентом базисних знань і здатність до подальшої самоосвіти, формування навичок професійно-орієнтованої діяльності та біоетичної соціалізації майбутнього лікаря. Формується нова модель фахівця, здатного самостійно орієнтуватися в клінічних ситуаціях, бачити шляхи їх раціонального вирішення в контексті медичної етики і моралі [1].

Проблема біомедичних досліджень за участю людини як об'єкта експерименту є ключовою й займає центральне місце в біоетиці. Проведення сучасних медико-біологічних досліджень вимагають від дослідника суворого дотримання та підвищення рівня морально-етичних, соціальних і правових проблем наукової та медичної діяльності. Ці питання є центральними, що виникають у лікаря під час професійної діяльності та про-

веденні медичних і біологічних маніпуляцій, і лежать в основі нової галузі міждисциплінарних наук — біоетики. Увесь багатовіковий морально-етичний досвід можна об'єднати в чотири етапи становлення біоетики, як науки: моделі Гіппократа, моделі Парацельса, деонтологічної моделі та у вигляді власне біоетики [3].

Лікарська етика виникла та розвивалася разом з прогресом медицини. Етичні норми та принципи поведінки лікаря було викладено ще Гіппократом (460–377 рр. до н.е.) у його знаменитій «Клятві», яка була моральним кредо багатьох поколінь лікарів і залишається таким для сучасного лікаря, одним із основних положень якого є принцип «не нашкодити». Представлені історичні моделі розвитку біоетики являли собою цілісну систему морально-етичних та правових знань, які відповідали існуючому рівню науково-технічного та соціального прогресу [2,4].

У перекладі з грецького біоетика означає етику життя або життєву етику. Біоетика, як наука являє собою цілісну систему професійно-етичного та нормативно-правового знання. Термін «біоетика» був застосований у 1969 році П. Поттером для визначення етично-правових проблем, пов'язаних з потенційною небезпекою для виживання людства в сучасному світі. Розвиток біоетики став реальним і можливим тільки в другій половині ХХ ст., коли світова спільнота зіткнулася з таким поняттям як пріоритет прав людини та прогрес багатьох напрямів медицини. В Україні становлення біоетики, як науки, розпочалося в 90-ті рр. ХХ ст. [6].

Зростання обсягу діяльності лікарів в умовах розпаду релігійної моральності і розвитку високотехнологічної медицини, сприяло створенню нової моделі медичної етики, що робить наголос не на автономію лікаря, а на права пацієнта. Тому перший пункт сучасного етичного кодексу лікаря говорить: "Перш за все необхідно добровільну згоду випробуваного, яке означає, що особа, залучена до експерименту, має законне право дати таку згоду і володіє свободою вибору без якогось-небудь елемента насильства, обману. Гельсінкська декларація Всесвітньої медичної асоціації, опублікована в 1964 р, підтвердила Нюрнберзький кодекс і сформулювала базисний принцип лікування: "Інтереси випробуваного завжди повинні переважати над інтересами науки і людства в отриманні нових знань" [7,8].

В Україні етичний кодекс лікаря було прийнято та підписано на Всеукраїнському з'їзді лікарських організацій та X з'їзді Всеукраїнського лікарського товариства (ВУЛТ) в м. Євпаторія 27 вересня 2009 року. В основі кодексу лежать принципи гуманізму та милосердя. Особливостями етичного регулювання в медицині є добровільне дотримання професіоналами наступних основних принципів біоетики: принцип автономії, принцип "не зашкодь", принцип блага, принцип справедливості, принцип людської гідності, принцип інтегральності [3,7].

В сучасних умовах розвитку медицини та медичної освіти дуже важливо підготувати висококваліфікованого спеціаліста, який володіє не тільки теоретичними і практичними знаннями, але й дотримується принципів біотичної поведінки. Тому в Івано-Франківському національному медичному університеті, викладання біоетики починають уже з першого року навчання студентів-медиків, для того щоб в подальшому на клінічних кафедрах та в своїй професійній діяльності майбутні лікарі дотримувалися всіх біотичних принципів, що значно сприяє збагаченню морально-етичного світогляду в їх професійній діяльності.

Навчання здійснюється згідно робочої програми «Безпека життєдіяльності. Основи охорони праці. Основи біоетики та біобезпеки» для спеціальності 222 – медицина на двох кафедрах: медицини катастроф та військової медицини і кафедри клінічної фармакології і фармако-терапії. Робоча програма складена на основі примірного навчального плану підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» у вищих навчальних закладах МОЗ України за спеціальністю 222 «Медицина» кваліфікації освітньої «Магістр медицини», кваліфікації професійної «Лікар», затвердженого МОЗ України 26.07.2016 року, типових програм навчальних дисциплін «Безпека життєдіяльності. Основи охорони праці» і «Основи біоетики та біобезпеки» для студентів вищих медичних навчальних закладів України III-IV рівня акредитації, затвердженої

центральної методичної комісії з вищої медичної освіти МОЗ України 28 лютого 2011 рік [5].

Нормативний обсяг дисципліни складає 3,0 кредити, загальна кількість годин становить 90; 6 годин лекцій відведено на «Безпеку життєдіяльності. Основи охорони праці»; 6 годин – на «Основи біоетики та біобезпеки». Семінарським заняттям відведено 34 години, з яких 14 годин занять проводяться на кафедрі медицини катастроф та військової медицини, а 20 годин – на кафедрі клінічної фармакології і фармако-терапії, на самостійну роботу студента відведено по 25 годин відповідно.

Згідно робочої програми дисципліна включає два змістових модуля:

«Безпека життєдіяльності. Основи охорони праці» та «Основи біоетики та біобезпеки». Форми контролю і система оцінювання здійснюються відповідно до вимог програми дисципліни та інструкцій про систему оцінювання навчальної діяльності студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу, затвердженої МОЗ України (2005) [5].

Максимальна кількість балів, що присвоюється студентам при засвоєнні модулю (залікового кредиту) – 200. Максимальний бал за семінарське заняття у модулі вираховується шляхом поділу 200 балів на кількість семінарських занять: $200 : 17 = 11,5$ балів. Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність, вираховується шляхом множення кількості балів, що відповідають максимальному балу за заняття, на кількість занять з додаванням балів за індивідуальну самостійну роботу студента, в тому числі за поточну навчальну діяльність – 195,5 балів та індивідуальну самостійну роботу – 4,5 балів.

Поточний контроль здійснюється на кожному семінарському занятті відповідно до конкретних цілей з кожної теми. При оцінюванні навчальної діяльності студентів надається перевага стандартизованим методам контролю: структурованим письмовим роботам, структурованому за процедурою контролю практичних навичок в умовах, наближених до реальних, написання рефератів.

При засвоєнні теми за традиційною системою студенту присвоюються бали: від 11,5 балів до 0 балів. За повну відповідь на теоретичне запитання 9,5 балів, правильно вирішені 8 тестів – по 0,25 бала (всього 2 бали). Мінімальна кількість балів за поточну навчальну діяльність студента – 102 (мінімальна кількість балів за одне семінарське заняття – 6).

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну діяльність при вивченні модулю, дорівнює 195,5. Вона є результатом множення максимальної кількості балів, що може отримати студент на семінарському занятті (11,5) на кількість тем у модулі з додаванням балів за індивідуальну самостійну роботу [5,6].

Мінімальний позитивний бал за семінарське

заняття складає не менше 50% від максимального балу за семінарське заняття: 11 : 2, тобто 6.

Мінімальна кількість балів, яку може набрати студент при вивченні модулю вираховується шляхом множення мінімальної кількості балів, що може отримати студент на семінарському занятті на кількість тем у модулі: $6 \times 17 = 102$.

Студент допускається до заліку за умови виконання вимог навчальної програми та у разі, якщо за поточну навчальну діяльність він набрав не менше 102 бали.

Оцінювання самостійної роботи студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. За виконання індивідуальної самостійної роботи присвоюються такі бали: при засвоєнні тем змістового модуля 1 - від 2 балів до 0 балів; при засвоєнні тем змістового модуля 2 - від 2,5 балів до 0 балів.

Ці бали студентів нараховуються лише за успішне її виконання і захист, додаються до суми балів, набраних студентом за поточну навчальну діяльність і не входить до мінімуму, необхідного для допуску до заліку.

Оцінка за модуль визначається як сума оцінок поточної навчальної діяльності (у балах), яка виставляється при оцінюванні теоретичних знань та практичних навичок відповідно до переліків, визначених програмою дисципліни.

Бали за індивідуальну самостійну роботу додаються до суми балів набраних студентом за поточну навчальну діяльність. Захист індивідуальної самостійної роботи проводиться у час відведений для самостійної роботи студента на кафедрі.

Підсумковий контроль здійснюється по завершенню вивчення всіх тем модуля на останньому контрольному занятті з модуля.

До підсумкового контролю допускаються студенти, які виконали всі види робіт, передбачені навчальною програмою, та при вивченні модуля

набрали кількість балів, не менше за мінімальну. Формою проведення підсумкового контролю знань є залік.

Висновок. Біоетика відрізняється від медицини тим, що багато її проблем і ситуації далеко виходять за межі компетентності лікаря і при цьому зачіпають життєво важливі права пацієнта. Тому рішення з біоетики приймає не тільки лікар, але лікар спільно зі своїми колегами та юристом, а також самим пацієнтом, ґрунтуючись на публічно зафіксованій волі суспільства. Сучасна біоетика – мистецтво передбачення і попередження небажаних наслідків, обумовлених впровадженням і реалізацією наукових розробок. Майбутній лікар повинен бути носієм моралі та етики та забезпечувати прав пацієнта, його гідність. Медицина загалом – це конкретне служіння, у якому має бути орієнтація на людину, як особистість, на її фізіологічний та психічний стан.

Література

1. Abolina TH, Napadysta VH, Rykhlytska OD. Prykladna etyka [Applied ethics]. Tsentr uchbovoi literatury; 2012. 392 p. (Ukrainian).
2. Ariaev NL. Byoetyka kak osnovanye medytynskoho professyonalizma [Bioethics as the basis of medical professionalism] Materialy chetvertoho natsionalnoho konhresu z bioetyky; 2010: 236 p. (Russian).
3. Etychni kodeks likaria [Doctor's Code of Ethics]. Zdorovia Ukrainy; 2009:19:30–31. Available from: <http://www.health-ua.com/pics/pdf/19/30-31.pdf>. (Ukrainian).
4. Muzychenko PF, Koliadenko VH, Byoetycheskye problemy sovremennoi medytyny [Bioethical problems of modern medicine]. Materialy chetvertoho natsionalnoho konhresu z bioetyky; 2010: 235 p. (Russian).
5. Navchalno- metodychnyi kompleks «Bezpeka zhyttiedialnosti. Osnovy okhorony pratsi. Osnovy bioetyky ta biobezpeky» [Educational and methodical complex "Safety of life. Basics of labor protection. Fundamentals of Bioethics and Biosafety"] dlia spetsialnosti 222 – medytyna. 2017: 4-40. (Ukrainian).
6. Niemtseva NV. Pryntsyipy biotychnoi etyky ta yii sotsialno psykholohichni realii v Ukraini [Principles of biotic ethics and its social and psychological realities in Ukraine]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky. 2015; 1(82): 90-95. (Ukrainian).
7. Potter Van Ranseler Byoetyka: most v budushchee [Bioethics: a bridge to the future]: <http://www.biospace.nw.ru/evoeoco/>. (Russian).
8. Stetsenko SH. Medychne pravo Ukrainy (pravove zabezpechennia likarskoi taiemnytsi) [Medical Law of Ukraine (legal issues of medical secrecy)]. K.: Atika; 2010. 142 p. (Ukrainian).

Реферат

ВЛИЯНИЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА "ОСНОВЫ БИОЭТИКИ И БИОБЕЗОПАСНОСТИ" НА НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ

Данилюк О.И.

Ключевые слова: биоэтика, безопасность жизнедеятельности, мораль, студенты, преподавания.

В статье представлена проблема этики и морали в медицине. Приведены определения, история становления и принципы биоэтики в целом. Продемонстрировано влияние изучения дисциплины «Основы биоэтики и биобезопасности» на формирование морально-этических норм поведения будущего врача. Описаны особенности преподавания дисциплины «Основы биоэтики и биобезопасности» на кафедре клинической фармакологии и фармакотерапии Ивано-Франковского национального медицинского университета. Представлены средства проведения, формы и методы оценки студентов по предмету «Основы биоэтики и биобезопасности». Цели дисциплины «Биобезопасность жизнедеятельности. Основы охраны труда. Основы биоэтики и биобезопасности» и ее задача установлены на основе принципов образовательного-квалификационного подготовки врачей по определенной специальности, в соответствии с ее разделами и являются основой для построения содержания учебной дисциплины. Обучение осуществляется согласно рабочей программы по дисциплине "Биобезопасность жизнедеятельности. Основы охраны труда. Основы биоэтики и биобезопасности" для специальности 222 Медицина, в соответствии с требованиями кредитно-модульной системы организации учебного процесса ECTS, основанной на сочетании модульных технологий обучения и зачетных кредитов оценки. Программа по дисциплине структурирована и представлена одним модулем, который содержит два со-

держательных модули в соответствии с требованиями разработки учебных программ учебных дисциплин. Видами учебной деятельности студентов, в соответствии с учебным планом являются лекции, семинарские занятия, самостоятельная работа студентов. Тематические планы лекций, семинарских занятий и самостоятельной работы обеспечивают изучение всех тем, входящих в состав содержательного модуля. Доказано, что знания по медицинскому праву и основам биоэтики и биобезопасности, формируют у будущих врачей основы нравственности и этического поведения в клинических исследованиях, касательно пациента как личности и влияют на формирование высококвалифицированного, гуманного специалиста.

Summary

THE INFLUENCE OF THE SUBJECT "FUNDAMENTALS OF BIOETHICS AND BIOSAFETY" ON THE MORAL EDUCATION OF FUTURE DOCTORS

Danyliuk O.I.

Key words: bioethics, life safety, morality, students, teaching.

The article is devoted to the issue on ethics and morality in medicine. It presents the definitions of bioethics, outlines the history of its development and general principles, and demonstrates the influence of the discipline "Fundamentals of bioethics and biosafety" on the formation of moral and ethical standards of future doctors. The peculiarities of teaching the subject "Fundamentals of Bioethics and Biosafety" at the Department of Clinical Pharmacology and Pharmacotherapy, Ivano-Frankivsk National Medical University are described. The learning format, forms and methods of students' assessment are discussed. The main goals of the discipline "Life safety. Basics of labour protection. Fundamentals of Bioethics and Biosafety" and its objectives are developed in accordance the principles of qualification training for medical doctors. The training is carried out according to the curriculum for the discipline "Life safety. Basics of labour protection. Fundamentals of Bioethics and Biosafety", Specialty 222 – Medicine, and meets the ECTS requirements. The discipline is structured and presented in one module, which is subdivided into two submodules. The learning formats are lectures, seminars, independent work. Thematic plans for lectures, seminars and individual work provide the coverage of all topics of the curriculum. It has been demonstrated knowing medical law and the basics of bioethics and biosafety contributes to fostering morality and ethical behaviour when carrying out research and promote the growing of highly qualified, humane specialists.